

здійснення нею активних операцій (платежів за наданими кредитами, депозитами в банках і об'єднаних кредитних спілках тощо).

Ці заходи дозволили частково стабілізувати роботу кредитних спілок на початковому етапі фінансової кризи. В подальшому Держфінпослуг спільно з учасниками ринку – Всеукраїнською асоціацією кредитних спілок (ВАКС) і Національною асоціацією кредитних спілок України (НАКСУ) – розробила спеціальну Антикризову програму для ринку кредитних спілок, яку голова Держфінпослуг В. І. Суслів 3.02.2010 р. представив на засіданні Кабінету Міністрів України. Ця Програма передбачає заходи з протидії наслідкам фінансової кризи

в діяльності кредитних спілок і буде мати значний вплив на подальший розвиток системи кредитної кооперації в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>
2. Суслів В. І. Про стан та перспективи розвитку кредитних спілок : Презентація доповіді Голови Держфінпослуг на засіданні Кабінету Міністрів України, 3 лют. 2010 р. [Електронний ресурс] / В. І. Суслів. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>

УДК 336.77:334.73.2

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ЗА УЧАСТЮ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Б. А. Дадашев, доктор економічних наук;

О. І. Гриценко, кандидат економічних наук

У складних економічних умовах, коли ринкові перетворення в Україні не набули позитивного соціального змісту та супроводжуються спадом обсягів виробництва, зростаючим безробіттям, зубожінням значної частини населення, актуальність проблем, пов'язаних із пошуком способів недержавного регулювання соціально-економічних процесів, суттєво зростає.

У цих умовах державі слід більш активно залучати до реального сектора економіки різноманітні громадсько-господарські організації, спроможні вносити реальний вклад у вирішення питань розвитку вітчизняного виробництва, створення додаткових робочих місць, формування соціально-побутової інфраструктури в сільській місцевості й, відповідно, пом'якшення кризового впливу на зниження життєвого рівня громадян.

Такою рушійною силою, як показує світовий досвід, є національний кооперативний рух, діяльність якого характерна не тільки для країн, що розвиваються, але й держав з ринковою економікою.

Потреба пошуку нетрадиційних методів вирішення проблеми фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання сільської місцевості є дуже актуальною і значною. Одним із таких методів є відродження кредитної кооперації, про що свідчить вітчизняний і закордонний досвіди.

Значний внесок у вирішення проблеми формування кооперативного сектора у сільському господарстві приділяється достатньо уваги у працях учених: П. І. Гайдуцького, В. І. Грушка, М. Я. Дем'яненка, В. Я. Амброзова, П. А. Лайка, П. М. Макаренка, М. Й. Малика, В. Я. Месель-Веселяка, С. С. Осадця,

П. Т. Саблука, Л. В. Романової, В. М. Алексійчука, К. І. Якуби, О. М. Шпичака, С. І. Юрій, В. В. Зіновчука, М. Ф. Кропивка та ін. Завдяки працям цих учених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Проте відсутні фундаментальні наукові дослідження з питань удосконалення фінансового забезпечення та розвитку кредитної кооперації в Україні, які б враховували реальний стан аграрної економіки та перспективи розвитку.

Метою даного дослідження є визначення перспектив розвитку кредитної кооперації в Україні з метою покращення фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання, що працюють у сільській місцевості.

Кооперативи виникли в багатьох країнах світу як специфічна форма господарської співпраці задля покращення економічного становища на засадах спеціальних кооперативних принципів. Основні з них: добровільність об'єднання в кооператив; об'єднання громадян, а не капіталу; демократичність управління один член-один голос); солідарність і взаємодопомога.

Кооператив відрізняється від підприємницьких структур не лише різними цілями їх діяльності, а й тим, що учасники кооперативу є одночасно його членами і клієнтами. Їх діяльність спрямована на задоволення по-

треб своїх членів, а не сторонніх осіб. Оскільки кооперативи не можуть відгородитися від не членів кооперативу, то природно, що інші люди можуть користуватись послугами кооперативу, але така їх участь в отриманні послуг від кооперативу завжди обмежена. В цілому, кооперативи працюють на своїх членів.

Основне завдання в діяльності споживчої кооперації полягає в забезпеченні членів споживчих товариств і сільського населення товарами першої необхідності. Враховуючи нестачу власних оборотних коштів підприємствам споживчої кооперації необхідно використовувати можливість отримання кредитів, налагодження прямих зв'язків з приватними сільгоспвиробниками.

Оскільки сьогодні приватний сектор бере на себе все більшу вагу сільгоспвиробництва, споживча кооперація, збільшуючи обсяги господарської діяльності, активно стимулює сільськогосподарське виробництво, одночасно розвиваючи та зміцнюючи свою діяльність і фінансовий стан.

На нашу думку, активний розвиток сільських регіонів тісно пов'язаний із створенням умов доступу сільських підприємців до кредитних ресурсів.

Схематично фінансово-кредитний механізм системи споживчої кооперації показаний на рис. 1.

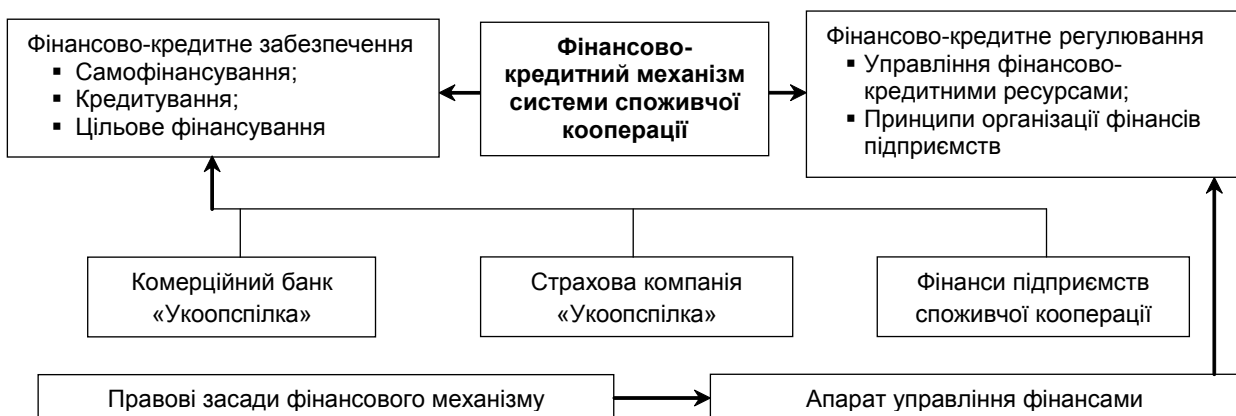


Рис. 1. Склад і структура фінансово-кредитного механізму системи споживчої кооперації

Усі ланки фінансових структур споживчої кооперації мають власну сферу функціонування, проте вони тісно пов'язані між собою спільною метою – ведення господарської ді-

яльності з метою отримання прибутку. Тому підприємствам споживчої кооперації в умовах відсутності необхідного фінансового забезпечення не вигідно користуватися послугами

інших фінансових структур, оскільки в цьому випадку відбувається вилучення власних оборотних коштів, не забезпечується головна мета діяльності кооперативів, яка полягає в задоволенні потреб населення, що обслуговується.

Разом з цим, фінансово-кредитне забезпечення підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі забезпечується власниками (пайовиками) у вигляді пайових внесків, страховими компаніями (в разі виникнення страхової події) та банківськими установами (в разі залучення банківського кредитування).

Але, існує ряд негативних моментів, пов'язаних із залученням вказаних фінансових інструментів:

- прискорення процесу фінансової стабілізації досягається налагодженням пайових внесків у розмірах не менше 50 % планових оборотних активів, а за суб'єктивних причин його досягти неможливо;

- застосування страхування можливе за наявності вільних оборотних коштів, але при цьому відволікається певна сума коштів з обігу на невизначений термін;

- залучення банківських кредитів вимагає попереднього визначення їх економічної ефективності й окупності, але банківські установи застосовують високі відсоткові ставки за користування кредитами, великий перелік документального оформлення, що завдає перешкоди в отриманні кредитних ресурсів. Крім того, можливість отримання кредитів підприємствами з низькою кредитоспроможністю зводиться нанівець.

В умовах відсутності фінансування розвитку суб'єктів господарювання сільської

місцевості державою, застосування всіх вищевказаних фінансових інструментів відбувається вилучення грошових потоків сільського регіону, що негативно впливає на стан і розвиток соціальної інфраструктури. З метою фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів господарювання необхідно побудувати таку фінансово-кредитну систему, за якої всі існуючі грошові потоки функціонуватимуть в замкнутому колі, спрямовуючи ці кошти на розвиток конкретного регіону.

Загалом, законодавством України створюються сприятливі умови для застосування різноманітних організаційно-правових форм кооперативної діяльності, існує переконливий історичний досвід і передумови для розвитку кредитної кооперації.

На підставі вищевикладеного матеріалу, враховуючи також норми Законів України «Про кооперацію» і «Про банки та банківську діяльність», виникає необхідність у з'ясуванні спільних і відмінних рис між кооперативною та банківською системами кредитування з метою визначення найбільш відповідного джерела фінансування підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі розвитку економіки.

У сучасних умовах кредитна спілка – невід'ємна й особлива складова банківської системи ринкового типу. Принципи організації, мета, завдання та функції роблять її відносно відособленою від інших інститутів фінансового ринку, вносять особливості у відносини з ними.

Основні відмінності кредитного кооперативу від комерційного банку наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Спільні та відмінні риси кооперативу від комерційного банку

Ознаки	Кредитні кооперативи	Комерційні банки
Спільні риси		
Форма власності	Спільна кооперативна	
Принцип управління	Демократичність управління	
Відмінності		
Мета діяльності	Задоволення потреб членів – пайовиків кооперативу в кредиті	Прибуток
Організаційно-правова форма	Споживчий кооператив	Акціонерне товариство

Продовж. табл. 1

Ознаки	Кредитні кооперативи	Комерційні банки
Розподіл прибутку	Розподіляється між пайовиками у відповідності з обсягом їх участі в діяльності кооперативу; відрахування до резервного фонду	Більша частина направляється на збільшення пасивів банку, дивіденди акціонерам, різноманітні фонди (резервний фонд акціонування працівників тощо)
Джерела власного капіталу	Пайові внески членів	Внески акціонерів до статутного капіталу, прибуток
Вид послуг, що надаються	Кредити членам	Надання кредитів, ведення рахунків юридичних і фізичних осіб, інші види послуг
Об'єкт кредитування	Виробничий розвиток суб'єктів господарювання та особисті потреби членів кредитного кооперативу	Задоволення потреб у кредитних ресурсах фізичних і юридичних осіб, що мають відповідну кредитоспроможність і забезпечення
Сприятливість до валютних коливань	Не сприятливі, так як здійснюють свою діяльність тільки у національній валюті	Сприятливі, оскільки коливання валютного курсу призводить до значних проблем у кредитуванні
Перспективи розвитку	Можливість об'єднатись у власний кооперативний банк або асоціацію кредитних спілок з застосуванням кооперативних засад	Можливість відкриття філій з набором вище перерахованих засад і факторів

Таким чином, одним із способів розв'язання назрілої проблеми фінансово-кредитного забезпечення підприємств споживчої кооперації є залучення коштів кредитної кооперації. Кредитні кооперативи дозволять здійснити вдосконалення реальних відносин на селі, всього способу виробництва в сільському господарстві: виробничих сил і вплинути на відношення власності, механізм обміну; будуть сприяти новій мотивації праці, формуванню та стимулюванню підприємництва у сільській місцевості.

Відтворення фінансово-кредитного механізму через залучення коштів кредитних спілок дозволить стимулювати інвестиційну активність, перш за все в сільській місцевості. Інвесторами слід розглядати населення, що проживає в даній місцевості та працює на одному з підприємств.

Отже, аналіз літературних джерел і власні дослідження дозволили визначити основні об'єктивні вимоги до умов фінансово-кредитного забезпечення підприємств споживчої кооперації на сучасному етапі господарювання за участю кредитних спілок. Назвемо деякі з них.

Механізм функціонування об'єднує дві

системи, що діють як єдине ціле, – систему матеріального стимулювання кооперативної діяльності та систему управління. Від чітко продуманої системи матеріального стимулювання залежить ефективність діяльності кредитної спілки, її господарський успіх. Одним із головних джерел даної системи є пайові внески членів спілки, розмір яких необхідно встановлювати, зважаючи на принцип доступності, через залучення до господарської діяльності широких верств населення. Основу системи матеріального стимулювання становлять принципи та порядок розподілу доходів, суть яких полягає у визначенні напрямів ефективного використання в інтересах членів кредитної спілки.

Дослідження системи управління слід розглядати, беручи до уваги порядок створення кредитних спілок. Загальні збори пайовиків обирають раду та правління (в одних випадках ще й ревізійну комісію, а в інших – тільки правління та ревізійну комісію). Це дозволяє дотримуватися таких принципів кооперативного руху, як самостійність і самоуправління. Рада виконує функції спостереження за дотриманням статутів і виконанням рішень загальних зборів. Правління здійснює опера-

тивне керівництво господарською діяльністю кредитної спілки. Отже, прийняття принципових рішень у період між загальними зборами, контроль за дотриманням статуту та безпосереднє їх виконання розподілені між різними органами. Це сприяє запобіганню зловживань, бюрократизації, а також дозволяє залучати до участі у роботі спілки більшу кількість членів спілки. Визначальними правилами в роботі кредитних спілок слід вважати такі: відповідальність членів спілки наявним майном по боргах; надання позик тільки членам спілки; невелика територія діяльності.

Строк кредиту. Терміни кредитування визначаються з огляду на тривалість виробничого циклу позичальника, на основі економічно обґрунтованих строків оборотності коштів і об'єктивної зацікавленості членів кредитної спілки у здійсненні господарської операції, на яку видається позика. Строк кредиту формується з огляду на наданого позичальником економічного обґрунтування потреб у кредиті та відповідного рішення кредитного комітету. Реалізація даного процесу відбуватиметься завдяки здійсненню контролю з боку кредитної спілки за цільовим використанням позики. Кожен пайовик спілки, який є членом вищого органу управління, може впливати на кредитну політику та бути відповідальним за прийняття некомпетентних рішень.

Розмір кредиту та своєчасність його надходження. Слід зазначити, що соціальні й економічні аспекти впливу на фінансово-економічний механізм регіону дуже взаємопов'язані. Вони завжди мають довгострокову спрямованість і соціально-економічну значущість. Потребу підприємств в кредитних ресурсах слід розглядати, беручи до уваги розвиток інших суб'єктів господарювання в сільській місцевості, що впливає на стан безробіття та рівень доходів населення в регіоні.

Крім того, ефективне використання оборотних коштів ґрунтується на плановій організації їх обороту, розробці економічно обґрунтованих норм і нормативів оборотних коштів, які забезпечують торговельним організаціям і підприємствам безперервний процес купівлі-продажу товарів і здійснення розрахунків у визначені строки.

У сучасних умовах господарювання лише незначна кількість організацій і підприємств формують планові оборотні кошти за рахунок власних, переважно за рахунок зменшення обсягів діяльності. Тому в більшості підприємств частка власних коштів у планових оборотних коштах не перевищує 15 %. Для них кредит необхідний як для формування планових нормованих оборотних коштів, так і для покриття додаткової (тимчасової) потреби в грошових ресурсах. Завдяки участі у фінансуванні господарської діяльності підприємств споживчої кооперації кредитної спілки відбувається регулювання нагромадження сезонних, неходових і недоброякісних запасів товарів; сповільнення оборотності оборотних коштів; затримка надходження коштів за відвантажені товари, тару та надані послуги; вилучення коштів у капітальні вкладення тощо.

Вартість кредиту. Важливою умовою виникнення кредитних відносин у ринкових умовах є принцип платності. Основною формою оплати є позиковий процент. Проценти за позиками – це джерело доходу кредитної спілки, з якого вона покриває витрати та формує резерви. Тому процентні ставки повинні бути достатніми для фінансування діяльності спілки. На величину процентної ставки впливають джерела залучення коштів – збереження населення, кошти бюджетів різних рівнів і кредити організацій.

Процентні ставки за позиками формуються на основі середньоринкових з урахуванням затрат на управління та формування неподільних фондів, а також затрат на залучення ресурсів. Крім того, процентна ставка повинна враховувати рівень інфляції.

На етапі становлення кредитні спілки в багатьох випадках залежать від ціни залучених ними коштів. Хоча головною метою кредитної спілки є організація кредитування її членів за процентними ставками, які нижчі від ринкових. Водночас встановлена спілкою ставка повинна забезпечувати отримання доходу не тільки для покриття затрат, пов'язаних з її функціонуванням, але й для створення власного капіталу. Власний капітал може стати в подальшому джерелом надання позик і покриття збитків кредитної спілки. Маючи власний ка-

пітал, спілка може зменшити процентну ставку за позиками, тому що власний капітал, на відміну від позикового, не спричиняє прямих затрат, які пов'язані з його використанням. На розмір процентної ставки впливають обсяги кредитних операцій, терміни та час надання позики.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування. Окремі дослідники зазначають, що специфіка відтворювального процесу при організації кредитного обслуговування суб'єктів господарювання зумовлює необхідність дотримання вимог до економічно обґрунтованих строків, обсягів, вартості кредиту, своєчасності його надходження позичальнику. Адже зрозуміло, що всі платежі за зобов'язаннями позичальника підприємства можуть здійснювати в міру надходження виручки від реалізації товарів і послуг.

Порядок погашення кредиту та сплати відсотків за користування, а також інші умови кредитних відносин між підприємствами та кредитними спілками встановлюються до-

говором позики. Особливістю даного процесу слід вважати можливість перенесення з об'єктивних причин терміну повернення коштів, запровадження платежів у розстрочку. Враховуючи солідарну відповідальність позичальників, зменшується кредитний ризик, пов'язаний із поверненням кредиту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриценко О. І. Фінансові взаємовідносини кредитної та споживчої кооперації / О. І. Гриценко. – Суми : Довкілля, 2004. – 67 с.
2. Дадашев Б. А. Перспективи розвитку кредитної кооперації в Україні / Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко, Л. В. Єременко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. «УАБС НБУ», 2008. – С. 30–41.
3. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III з останньою поправкою від 10.07.2003 р. № 1096-І5 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 10 січня. – С. 6.

УДК 336:334.73

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ ТА ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Г. П. Скляр, кандидат економічних наук; О. О. Педик

Умовою життєдіяльності й основою стабільності стану підприємства в ринковій економіці є його стійкість. Ефективне управління фінансовою стійкістю дає змогу підприємству адаптуватися до умов зовнішнього середовища та контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування. Для цього необхідна побудова механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства з метою організації ефективної системи взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управ-

ління фінансовою стійкістю підприємства. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження механізму забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації і його вдосконалення.

В останніх наукових публікаціях вітчизняні та зарубіжні вчені переважно звертають увагу на вдосконалення методики аналізу й оцінки фінансової стійкості підприємства, на стратегічне управління фінансовою стійкістю. Так, В. З. Бугай пропонує здійснювати оцінку